

др Илија Бабић,
Институт за правне и друштвене науке Правног факултета у Београду

ДЕЈСТВО ПРАВНОСНАЖНОГ РЈЕШЕЊА О НАСЉЕЂИВАЊУ

I

Процесна правила о наступању правноснажности пресуде у основи су заједничка и за наступање правноснажности рјешења о наслеђивању. Друкчији, тзв. корективни начин расправљања заоставштине, након правноснажности рјешења о наслеђивању, ипак је одређен као изузетак. Наиме, правноснажност рјешења донесеног у оставинском поступку не спречава учеснике да свој захтјев о коме је рјешењем одлучено остварују у парници, али само кад им је то право признато законом (в. чл. 26. у вези са чл. 30. Закона о ванпарничном поступку Србије - ЗОВПС, "Службени гласник СР Србије", бр. 25/82 и чл. 29. у вези са чл. 33. Закона о ванпарничном поступку Црне Горе - ЗОВПЦГ, "Службени лист СРЦГ", бр. 34/86 и 5/87). У свим осталим процесним ситуацијама дејство правноснажности је готово идентично и за пресуду и рјешење о наслеђивању. Рјешење о наслеђивању постаје формално правноснажно када се не може побијати редовним правним лијековима (само из важних разлога другостепени суд може одлучити и о неблаговремено поднесеној жалби, ако се тиме не врљеђају права других лица која се заснивају на том рјешењу - чл. 21, ст. 3. ЗОВПС и чл. 24, ст. 3. ЗОВПЦГ и све док таква могућност постоји, рјешење није формално правноснажно), али истовремено и материјално правноснажно, те учесници (странке) постају везани оставинским рјешењем. Стога је материјално правноснажно и производи дејства и рјешења о наслеђивању које не одговара стварном стању.

Рјешење о наслеђивању делује тако да се не може у истој ствари водити оставински поступак и донијети друго, ново рјешење. Суд, стога, неће поново расправљати заоставштину, ако се након правноснажности рјешења о наслеђивању или рјешења о легату, пронађе имовина за коју се у врљење доношења рјешења није знало да припада заоставштини. Ново рјешење није рјешење о наслеђивању јер се њиме само распоређује накнадно пронађена имовина "на основу раније донесеног рјешења о наслеђивању" (в. чл. 128, ст. 1. ЗОВПС и чл. 145, ст. 1. ЗОВПЦГ). Тим рјешењем се не могу мијењати насљедноправни односи, нити наметати нове обавезе насљедницима (види: др Милан Креч и Ђуро Павић, *Коментар Закона о наслеђивању*, "Народне новине", Загреб, 1964, стр. 748).

Уколико се по правноснажности рјешења о наслеђивању или рјешења о легату накнадно пронађе тестамент, оставински суд неће поново расправљати заоставштину, већ ће обавијестити заинтересована лица о проглашењу тестаментa и упозорити их да могу своја права на основу тестаментa остварити у парничном поступку (в. чл. 129. ЗОВПС и чл. 146. ЗОВПЦГ).

Парница, као корективни начин расправљања заоставштине, јесте пут предвиђен за новог насљедника који није учествовао у оставинском поступ-

ку, окончаном правоснажним рјешењем о наслеђивању (в. чл. 130. ЗОВПС и чл. 147. ЗОВПЦГ), али и у случајевима ако постоје претпоставке за понављање поступка (чл. 131. ЗОВПС и чл. 148. ЗОВПЦГ), пошто се против рјешења којим је поступак правоснажно завршен, приједлог за понављање поступка не може поднијети када је учеснику законом признато право да овај захтјев остварује у парници (чл. 29, ст. 2. ЗОВПС и чл. 32, ст. 2. ЗОВПЦГ).

II

Странке које су учествовале у оставинском поступку (након правоснажности рјешења о наслеђивању или рјешења о легату) могу у парници захтјевати одређена права која не произлазе из наслеђноправних односа, иако их нису истицала у оставинском поступку. Ранија судска пракса је у више одлука изградила такво становиште. Тако је у пресуди Савезног врховног суда, Рев. 1298/59 од 22. марта 1960. године (објављеној у ЗСО. V/1-1960, бр. 11) истакнуто да: "Рјешење о наслеђивању веже странке само у погледу одлуке о праву на наследство, а странке могу у парници истицати захтјеве који се заснивају на праву власништва независном од наследства."

Пракса нижих судова, чини се, није била јединствена у овом становишту, па га Савезни врховни суд, у свом рјешењу Рев. 3445/62 од 21. децембра 1962. године (објављеном у ЗСО, VII/3-1962, бр. 295) понавља и, екстензивно тумачећи тада важећи савезни Закон о наслеђивању ("Службени лист ФНРЈ", бр. 20/55) проширује и на друге, сличне ситуације: "Правомоћно рјешење о наслеђивању веже странке које су судјеловале у расправљању оставине само у погледу одлуке о праву наследства и о легату. Такав учесник може и послејве правомоћног рјешења о наслеђивању тужбом тражити ствар која се водила као ствар оставине, ако се тужбени захтјев заснива на праву власништва, или на неком другом правном основу независном од наследства." Према томе, поред својинских права, учесник оставинског поступка може у парници захтјевати било које грађанско право које није наслеђно. Досљедност овог става изражена је и у одлуци Савезног врховног суда Рев. 4035/62 од 25. јануара 1963. године: "Дате наслеђничке изјаве и рјешења о наслеђу везују странке које су учествовале у поступку расправљања заоставштине уколико се односе на право наслеђа, али сваком од учесника у оставинском поступку остаје и даље право да у парници остварује захтјев који се заснива на његовом праву својине независном од права наслеђа." Након протеча скоро три деценије, такво становиште је доживјело своју потврду на Савјетовању грађанских и грађанско-привредних одјељења Савезног суда, републичких и покрајинских врховних судова и Врховног војног суда одржаног 24. и 25. октобра 1990. године у Суботици. На том савјетовању је усвојен и закључак бр. 5/90 (објављен у "Билтену судске праксе Врховног суда Србије", бр. 1/91, на стр. 14) који гласи: "Правоснажно рјешење о наслеђивању не спречава учесника оставинског поступка да у парници истиче захтјев који не произлази из наслеђноправног односа, да се издвоји дио поједине ствари или права из расправљене заоставштине."

Наиме, у поступку расправљања заоставштине се не може одлучивати о захтјеву за издвајање из заоставштине појединих ствари, или права по неком другом, а не наслеђноправном основу, чак ни у случају када о томе не постоји спор о чињеницама, него о праву. У тим правним ситуацијама суд прекида оставински поступак и странке упућује да покрену парницу (в. чл. 121. ЗОВПС и чл. 136. ЗОВПЦГ). Пут парнице за такву странку, која у оставинском поступку није истицала права из другог (а не наслеђноправног) основа, аналогно томе, није искључен ни након правоснажности рјешења о наслеђивању.

III

Ако је расправљање заоставштине завршено правоснажним рјешењем о наслеђивању или рјешењем о легату, а постоје услови за понављање поступка по правилима парничног поступка, неће се обновити поступак за расправљање заоставштине, већ странке своја права могу захтијевати у парничном поступку (чл. 131. ЗОВПС и чл. 148. ЗОВПЦГ). Наведене законске одредбе имају у виду странку која је учествовала у оставинском поступку, а ако није учествовала у том поступку, упућује се на парницу на основу чл. 130, ст. 1. ЗОВПС и чл. 147. ЗОВПЦГ.

У новијој судској пракси, са више могућих дилема и одговора, поставило се питање да ли у парничном поступку одређена наведена права може остваривати странка која их није истицала у оставинском поступку, иако је у том поступку учествовала, а рјешење о наслеђивању је постало формално и материјално правоснажно.

Тако је пресудом Окружног суда у Т. Ужицу Гж. 1023/91 од 22. маја 1991. године одбијена као неоснована жалба тужилаца, а пресуда Општинског суда у П. број П. 107/90 од 20. децембра 1990. године (у ставу II изреке) потврђена (ставом I изреке првостепене пресуде дјелимично је усвојен тужбени захтјев и утврђено да су тужиоци сувласници на по 1/2 дијела заоставштине пок. Н. А., а ставом II изреке одбијен је преостали тужбени захтјев у погледу осталих ствари из заоставштине).

Као утврђене чињенице нижестепени судови су узели сљедеће: тужиоци (брат и сестра) дјеца су покојне Н., супруге А., који је умро 7. марта 1985. године. Његова заоставштина је расправљена пред истим судом рјешењем О. бр. 68/85 од 26. јуна 1985. године. Тим рјешењем је утврђен и састав заоставштине. Оставилац А. је сачинио писмени тестамент који је проглашен у присуству његове супруге пок. Н. и осталих тужених и свједока тестаментa. Завјешталац А. је тестаментом сву своју имовину оставио супрузи Н. Учесници у оставинском поступку су се примили наслеђа иза тог оставиоца без међусобног оспоравања наследних права. Рјешењем О. бр. 68/85 Н. удовица оставиоца и тужени су проглашени наследницима.

Против овог рјешења нико од учесника није уложио жалбу, па је оно постало правоснажно. Окружни суд у Т. Ужицу оцењује, у наведеној пресуди, да је материјално право правилно примјењено пошто правоснажно рјешење везује странке које су учествовале у поступку (чл. 26. ЗОВПС), те да није основано указивање жалбе на околност да тужени нису наследници пок. А. Те чињенице, по мишљењу другостепеног суда, пок. Н. могла је (а није) истицати у оставинском поступку иза пок. А. те није незаконита првостепена пресуда, иако је оставински суд очигледно омашком за нужне наследнике огласио туженике.

Поступајући по ревизији тужилаца против нижестепених пресуда, Врховни суд Србије је, рјешењем Рев. 2479/91 од 14. марта 1992. године (објављеном у "Судској пракси", бр. 7-8/92, одлука бр. 67, стр. 32), због погрешне примјене материјалног права, укинуо пресуду Окружног суда и став II изреке Општинског суда и предмет вратио првостепеном суду на поновно суђење. У образложењу рјешења је, поред осталог, истакнуто: "Наиме, по схватању Врховног суда, правоснажно решење о наслеђивању има декларативан, а не конститутиван карактер, и због тога се не може узети да оно везује учеснике у поступку и у случају када је за законског наследника оглашено лице које по закону то није, а још мање лице које у круг законских наследника уопште и не улази, какав је случај овде са туженом Б."

Према томе, Врховни суд сматра да правоснажно рјешење о наслеђивању не везује странке и због тога што има декларативан, а не конститутиван карактер. Наступање правоснажности и дејство рјешења о наслеђивању, као и пресуде у парничном поступку, донесеној по тужби за утврђивање (деклараторна тужба предвиђена законом 187, став 1. Закона о

парничном поступку - ЗПП), не зависи од садржине заштите коју странка захтјева у парници, нити од околности да се рјешење о наслеђивању ограничава на декларацију - утврђење једног правног односа у вријеме смрти оставиоца, како то погрешно сматра Врховни суд.

Правноснажност рјешења о наслеђивању не спречава учеснике да овај захтјев о коме је рјешењем одлучено остварују у парници само у случајевима прописаним у чл. 128. до 131. ЗОВПС, што је већ истакнуто у овој расправи. Конкретни случај не односи се на накнадно пронађену имовину (чл. 128), накнадно пронађени тестамент (чл. 129) нити на новог наследника (чл. 130).

Члан 131. одређује пут парнице (након правоснажности рјешења о наслеђивању) којим странка може остварити своје право само ако постоје претпоставке за понављање поступка по правилима парничног поступка. Врховни суд се у својој одлуци и не позива на наведене одредбе, нити истиче било који разлог за понављање поступка који предвиђа чл. 421. ЗП, а такви разлози не произлазе ни из утврђеног чињеничног стања.

Рјешење којим укида нижестепене пресуде, Врховни суд доноси због тога што је у правоснажном рјешењу о наслеђивању погрешно примјењено материјално право. Понављање поступка се, међутим, не може тражити због погрешне примјене материјалног права (види у том смислу одлуку ВСХ, Рев. 1517/82 од 23. септембра 1982. године, објављену у: Милка Јанковић и други, *Коментар Закона о парничном поступку*, "Савремена администрација", Београд, 1987, стр. 499), јер такву могућност не предвиђа чл. 421. ЗПП који таксативно прописује када се поступак може обновити.

Против правоснажног рјешења о наслеђивању републички јавни тужилац је, због погрешне примјене материјалног права (чл. 404, ст. 1, тачка 2. ЗПП у вези са чланом 403. ЗПП) могао подићи захтјев за заштиту законитости, у року и под претпоставкама одређеним у члану 401. ЗПП.

Како, по нашој оцјени, не постоје повреде у нижестепеним одлукама због којих је ревизија изјављена, као ни разлози на које ревизијски суд пази по службеној дужности (чл. 393. у вези са чл. 386. ЗПП) Врховни суд Србије је требало да ревизију одбије као неосновану.